

Břetislav Ditrych

V jiném světle

Příběhy, které možná neznáte

Břetislav Ditrych

V jiném světle

Příběhy, které možná neznáte

NAKLADATELSTVÍ PAVEL ŠEVČÍK - VEDUTA
ŠTÍTY 2017

© Břetislav Ditrych

© Nakladatelství Pavel Ševčík - VEDUTA

Obsah:

1. Příběh vojenského vyzvědače

/Zuřivý reportér Egon Erwin Kisch na začátku aféry/

2. Vondřich v šíleném letu

/Příloha ke slavné knize Adolfa Branalda Dědeček automobil/

3. Neobyčejný život a zbytečná smrt

/Milan Rastislav Štefánik, astronom, generál a diplomat/

4. Zapomenutá žena v sokolském kroji

/Miroslav Tyrš a Klementina Hanušová/

5. Poslední pocta příteli

/Bohumil Kafka vytváří sochu M. R. Štefánika/

6. Žena ve stínu slavného muže

/Zápasník Gustav Frištenský pohledem své ženy Miroslavy/

7. Boj o Žižku

/Další zápas sochaře Bohumila Kafky/

8. Nikomu se nezmiňujte, co vám píší

/Důvěrné dopisy Václava Brožíka Antonínu Kadeřábkovi/

9. Vnitřní samota

/Alfred Radok píše z emigrace herečce Blance Waleské/

10. Motocykl – zdroj věčného mládí

/Kamil Lhoták o umění a starých motocyklech/

1.

Příběh vojenského vyzvědače

/Zuřivý reportér Egon Erwin Kisch na začátku aféry/

Je sobota brzy ráno, 24. května 1913. Pěkné, teplé počasí, polojasno, občas se přihlásí silný jarní vítr.

Před budovou Lichtenštejnského paláce v horní části Malostranského náměstí, nyní sídle zemského vojenského velitelství 8. armádního sboru, zastavil červený automobil Daimler-Benz. Šofér Emmerich Baumgartner vystupuje z vozu a vchází do domu. Za chvíli vyjde s mužem střední, sporé postavy, krátkým šedivým knírkem, prošedivělými světlými vlasy. Muž má celkem přátelský, ale i sebevědomý pohled. Za rok mu bude právě padesát.

Alfred Redl, šéf generálního štábu 8. sboru, odjíždí do Vídně. V naléhavé služební záležitosti, napíše později noviny. Plukovník Redl se totiž už několik let úspěšně zabývá zpravodajskou činností, přesněji řečeno kontrašpionáží. Jeho osobní sluha Josef Sládek se do hlavního města rakousko-uherské monarchie vypravil předchozího dne nočním vlakem.

Řidič zná cestu dobře, řídí spolehlivě. Po několika hodinách zastavuje zaprášené auto v klidné ulici Herrengasse číslo 19 před solidním hotelem Klomser. Pak dostal volno, má už jen dovézt automobil k čalouníkovi a koupit nové pneumatiky. A v úterý ráno být připraven před hotelem ke zpáteční cestě.

Tak začínají poslední dva dny života plukovníka Redla.

Do Prahy se už nevrátí. To samozřejmě ještě netušil.

Kdo byl Alfred Redl? Narodil se 14. března 1864 v Lembergu, tehdy hlavním haličským městem, v dnešním Lvově, největším městě západní Ukrajiny. V rodině bylo pět synů a dvě dcery. Otec, vrchní železniční inspektor na trati mezi Lembergem a Krakovem, si přál, aby všichni synové měli zajištěnou budoucnost a úřednické zaměstnání takzvané pod penzí. Dopadlo to tak, že dva se stali důstojníky, jeden soudcem, další architektem a nejstarší železničním úředníkem jako otec; obě dcery si zvolily povolání učitelek. Otec původně také sloužil v armádě, v jednatřiceti letech však musel vojenskou dráhu opustit – nemohl složit před

uzavřením manželství tehdy požadovanou vysokou částku pro případ, že by se jeho budoucí žena stala vdovou.

O životě a vztazích v rodině toho mnoho nevíme. Podle pozdějšího rozboru soudil znalec písma dr. Walter Muckenschnabel, jak uvádí Georg Markus ve své knize *Der Fall Redl*, že Alfred nepoznal v dětství lásku, rodina měla silnou a dominantní matku a snad i odtud mohly pocházet Alfredovy pozdější obavy až strach z žen.

Od roku 1879 studoval na kadetní škole pro pěchotu v Králově Poli u Brna, jako asistent plukovníka tu zůstal do roku 1887, kdy požádal o přeložení k pěšímu pluku č. 9 v Lembergu. O pět let později byl vybrán ke studiu na válečné škole ve Vídni. Před jeho příchodem tu čtyři roky vyučoval vojenskou taktiku Conrad von Hötzendorf, budoucí náčelník generálního štábu.

V roce 1891 mu bylo 27 let a sloužil u infanterie, tedy pěchoty, v haličském městě Stryj. Zdravotní zpráva konstatuje, že je středně velký, sporé postavy – a od 2. října trpí syfilidou. O rok později už potíže neměl. V letech 1895 – 1899 sloužil Redl u železničního vojska, pak opět požádal o přeložení do rodného Lembergu.

Místo narození a působení určilo základní jazyky, kterými hovořil: německy, polsky, a rusínsky. Dobře se domluvil i česky, o něco hůře francouzsky, cesta do Ruska vylepšila jeho ruštinu. Po návratu byl přidělen do „ruské skupiny“ v takzvaném evidenčním úřadu při generálním štábu ve Vídni. Už název napovídá, že Redlovým úkolem bylo zaznamenávat zprávy vojensko-politického i hospodářského charakteru. Podobně pracovalo i oddělení pro italskou a balkánskou oblast a další. Přednostou Evidenzbüra /zpravodajské kanceláře - vojenské zpravodajské služby generálního štábu/ byl v letech 1903-1909 plukovník Eugen Hordliczka, od května 1909 do května roku 1914 August Urbański von Ostrymiecz, který byl kdysi na vojenské škole žákem Franze Conrada von Hötzendorfa. S uvedenými jmény se ještě setkáme.

Spisovatel Stefan Zweig, Redlův soused z Josefstadtu, popsal později Redla dokonce jako důvěrníka následníka trůnu.

V červnu 1905 přijel do Vídně nový ruský vojenský přidělenec plukovník Mitrofan Konstantinovič Marčenko. Major Alfred Redl byl v té době zástupcem vedoucího Evidenčního úřadu. Jak tehdy Marčenko Redla (podle knihy Michaila Millsteina *Der Fall des Oberst Redl*, vydané v Moskvě roku 1966) popsal? *Muž střední postavy, má lehce prošedivělé světlé vlasy, krátký šedivý knírek. Poněkud vyčnívající lícní kosti, šedé oči, přátelský, až vlichocující se pohled. Je chytrý, ale i vychytralý až falešný, spíše uzavřený. Schopný. Někdy náladový, malicherný, cynický. Mluví sladce, měkce, až podlézavě. Jeho pohyby jsou odměřené, spíše pomalé. Má rád rozptýlení, zábavu.*

Nedlouho potom dostal Alfred Redl anonymní dopis. *Musím s Vámi mluvit*

*o poručíku X z 3. dragounského regimentu. Kdybyste nechtěl přijít, dozví se zít-
ra o Vašich vztazích k poručíku X šéf generálního štábu.* Dopis pravděpodobně
napsal zmíněný plukovník Marčenko. Tajemným mužem X byl poručík 3. pluku
dragounů Meterling.

Redl samozřejmě netušil, od koho dopis pochází. Právem se obával skandálu,
propuštění z armády, konce úspěšné kariéry. Jiný zdroj uvádí, že se Redl sešel
s vysokým důstojníkem ruské špionáže Philimonem Stecisinem v Karlových Va-
rech. Při setkání v hotelu Pupp byla pravděpodobně také Mlada Jarousek, vdova
po obchodníku. Jeden z Redlových podřízených Maxmilian Ronge o ní věděl, že
je špiónka, cestovala do Itálie, Francie, Španělska a Švýcarska a pracovala „pro
osvobození slovanských bratří ze jha Němců“. Stecisin tu předal Redlovi i falešné
informace od Marčenko, které Redl odvezl do Vídně s tím, že pocházejí ze spo-
lehlivého zdroje. Mohl být právě tady začátek jeho vlastní výzvědné činnosti?
Rongemu se podařilo špiónážní činnost Marčenko a jeho spolupracovníků od-
halit. Až na jednu důležitou postavu - Alfreda Redla. Přitom nebyla snad jediná
tajná informace zajímavější Rusko, k níž by neměl Redl přístup. Možná měl zatím
štěstí.

Prvního května 1912 byl Alfred Redl za své zásluhy ve zpravodajské službě
povýšen na plukovníka generálního štábu. Stále je považován za schopného
a důvěryhodného důstojníka, za muže na svém místě.

Rakousko-uherským vojenským atašé v Petrohradě byl major Lelio hrabě
Spanocchi. *Jednou ke mně přišel mladý ruský důstojník, popisuje. Jsem vám a ra-
kouskému generálnímu štábu k dispozici, měl po několika zdvořilostních větách
nabídnout. Na mou otázku, co tím mám rozumět, odpověděl, že jeho strýc řídil
stavbu opevnění Varšavy. Mohl by prý opatřit a předat různé tajné materiály. Dal
jsem mu požadovanou krycí adresu a pak jsme se rozloučili, líčí Spanocchi zvlášt-
ní příhodu.* Toho dne ho však čekalo ještě jedno překvapení. Britský vojenský
atašé plukovník Guy Percy Wyndham, s nímž měl přátelské vztahy, mu sdělil, že
ve Vídni je jeden velmi vysoko postavený důstojník generálního štábu a ten prý
poskytuje Rusům všechny potřebné informace. Takzvaný krtek přímo v generál-
ním štábu. Netrvalo dlouho a šéf vojenské zpravodajské služby plukovník Eugen
Hordliczka nařídil okamžité vyšetřování. Také plukovník Redl udělá všechno, aby
do celé záležitosti vnesl světlo. Jak se důležité zprávy dostávají k Rusům?

Další, spíše náhodná stopa vedla do Vídně, kde si měl jakýsi neznámý muž
s neobvyklým jménem Nikos Nizatas vyzvednout poštovní zásilku. Walter Niko-
lai, šéf ruské sekce kontrarozvědky v Berlíně, se spojil s majorem Maximilianem
Rongem z Evidenční kanceláře. Slíbili si spolupráci.

Ronge vzpomíná: *S pochopitelným nadšením a horlivostí jsme se vrhli na*

tento nepochybně velký případ. K osobě adresáta nám chyběl záchytný bod. Mohl bydlet ve Vídni. Třeba ho nemoc nebo jiné důvody zdržely a nemohl dopis vyzvednout. Ale možná žil na venkově a do hlavního města se dostal jen občas. Dotaz na poště nepřinesl žádný výsledek. Nikdo se nepamatoval, jestli na stejnou adresu přišel dopis už dříve.

Dopis s adresou Hauptpostamt Wien I, Fleischmarkt No. 19 a určený k rukám zmíněného Nikose Nizatase ležel na poště už několik týdnů. Pod značkou „Opernball 13“ byl odeslán bez zpáteční adresy z městečka Eydtkuhnen na německo-ruské hranici poblíž Königsbergu, dnes Kaliningradu. Po předepsané lhůtě by byl z pošty vrácen do místa odeslání a pak do Berlína na poštovní ředitelství. Eydtkuhnen se současně jmenuje Černyševskoje a leží na hranici s Litvou. Místo bylo od roku 1896 také přestupní železniční stanicí vlaku Nord-Express na trase Sankt-Petersburg – Paříž.

Když muži z Evidenčního úřadu zásilku otevřeli, bylo v ní 6000 rakouských korun. Taková částka se obvykle v obálce neposílá. Začátkem dubna 1913 ji proto obratem předali vedoucímu ruské sekce kontrarozvědky Walteru Nikolaiovi do Berlína. Zkušenému důstojníkovi byla podezřelá nejen vysoká částka, ale i místo odeslání. Usoudil, že odesílatel mohl být z Ruska a k podání zvolil nejbližší poštovní úřad za hranicemi, tedy na území, které tehdy jako součást Východního Pruska patřilo k Německému císařství. Nikolai znal oblast dobře, několik let v Königsbergu působil. Kromě bankovek byly v obálce i dvě podezřelé adresy, jedna z Paříže a druhá ze Ženevy.

Pátrání však nevedlo k žádnému výsledku.

Prvním podezřelým z dosavadního šetření byl Sigmund Hekailo, podplukovník u soudu (přesně oberstleutnantauditor) 43. polní divize v Lembergu. Na základě informace Alfreda Redla byl zatčen. Zjistilo se, že připlul s pasem na jméno Karl Weber parníkem do Benátek, pak pokračoval vlakem do Vídně. Byl podezřelý ze zpronevěry. Z Lembergu nečekaně zmizel a vídeňský Evidenční úřad o tom byl informován. Přiznal, že prodal poplachové směrnice leberské posádky Rusku. Při vyšetřování vystoupil jako znalec také Redl. Překvapil zasněženou zprávou a prohlásil, že má důkazy, že Hekailo prodal Rusku i nástupní plány rakousko-uherské armády. To Hekailo popíral. Jak by mohl takové plány získat? K nim mají přístup jen lidé z generálního štábu. Teprve později se ukázalo, že nástupní plány prodal Rusku právě Redl. Teď se pokoušel najít obětího beránka. I když sám už dva roky pracoval pro Rusko, dosud nevěděl, že s ruskou stranou je v kontaktu i Hekailo.

Při dalším výslechu Hekailo doznal, že měl dva spolupracovníky – majora von Wienchowského ze Stanislavi a hejtmana Alexandera Achta z městského velitelství v Lembergu. Hned druhý den odjeli vyšetřující soudci Haberditz a Seeliger v doprovodu znalce Redla do Stanislavi v Haliči (dnes Ivano-Frankivsk na Ukraji-

ně). Wienchowski byl zatčen, ale při prohlídce v úřadě ani doma nic podezřelého nenašli. Pak se Redl zeptal jeho šestileté dcery, kde si otec uchovává věci. Dívka ukázala na levý roh psacího stolu. Muži ho odsunuli a objevili skrytý knoflík, kterým otevřeli tajnou přihrádku. Redl se opatrně pokoušel jejich provinění zmírnit, přesto byl Acht odsouzen k osmi, Wienchowski ke dvanácti letům vězení. V Josefově také zemřel.

Ještě v době, kdy byli oba důstojníci ve vyšetřovací vazbě, dostal Redl z Petrohradu depeši, že muži jsou velmi důležití a má se pokusit dostat je na svobodu. To byl úkol nespílitelný. Prozradil alespoň ruské kontrašpionáži jméno důstojníka generálního štábu z Varšavy, který prodal Rakousku-Uhersku důležité informace. Ten byl zatčen, odsouzen a oběšen.

Redl oznamoval ruské straně i jména dalších důstojníků, kteří nabízeli Rakousku-Uhersku spolupráci. Nikdo nedokázal vysvětlit, odkud informace unikají. Současně bránil tomu, aby se zprávy rakousko-uherských špiónů v Rusku dostávaly na místo určení.

Mezitím došel na vídeňskou poštu nový dopis s adresou Herrn Nikon Nizetas, Oesterreich, Wien, Hauptpost postlagernd, potvrzuje Jaroslav Kunz v knize *Tajnosti rakouského generálního štábu*.

Sobota, 24. května 1913. Před pátou hodinou odpoledne přišel na poštu muž v šedém obleku a tmavém klobouku. Podal úřednici Betty Österreicherové lístek se jménem Nikon Nizetas a požádal o vydání zásilky. Úřednice stiskla podle pokynu knoflík pod přepážkou. Neznámý muž si samozřejmě ničeho nevšiml.

Kriminální úředníci, kteří vyčkávali v protějším domě, dostali znamení. Nikon Nizetas, opakovala nahlas a s úsměvem úřednice, to přece není německé jméno. Zdá se, že muž nemá náladu aby odpovídal, natož něco vysvětloval. Mlčí. Betty Österreicherová se natáhne do přihrádky pro dopis a podává ho adresátovi. Všimne si také, že na poštu přišel kriminální úředník, jehož zná. Neznámý podepíše příjem a vychází kolem policisty v civilu ven.

Alfred Redl tehdy udržoval už dva roky vztah s třiatdvacetiletým Stefanem Horinkou, ten se snažil od Redla odpoutat, plánoval svatbu. Redl vyhrožoval, sliboval. Mají se setkat pozdě odpoledne v hotelu.

Karosář Zednicek dostal od Redlova šoféra úkol, aby potáhl sedadla vozu kůží a navíc je potáhl červenou hedvábnou látkou. Musí to být hotové během čtyř dnů. V úterý se chce pan plukovník vrátit do Prahy. Šofér bude ráno čekat před hotelem Klomser. V pondělí musí ještě koupit dvě nové pneumatiky, jinak má volno. Sluha Josef Sládek zatím připravil svému pánovi pokoj číslo 1.

Teprve 20. července 1930 se v Neuen Wiener Tagblatt objevilo svědectví dvou policistů, Machy a Watzeka, třetí (Vincenz Volny) zemřel během 1. světové války. Na zvonkový signál z pošty čekali dlouhých šest týdnů. Šest dní v týdnu, od sedmi hodin ráno do osmi večer na stejném místě. Nikdo si dopisy nevyzvedá. Je adresát nemocný, tuší snad nebezpečí? Jistě si umíme představit jejich pocity, když konečně uslyšeli zvonění.

Opatrně se vydali za mužem v šedém obleku. Šel na Schwedenplatz a nastoupil do automobilu. Poznamenali si jeho číslo, rychle zastavili další taxík a neznámého muže sledovali. Zastavil před Café Siller v ulici Laurenzerberg číslo 4, ale byla to jen finta, obvyklá hra, po chvíli dal pokyn řidiči a jeli znovu přes Schwedenplatz a skrz Adlergasse. Vůz s policisty měl smůlu, řidič musel motor natočit klikou a mezitím taxík s Nikosem Nizetasem zmizel. Pokud to, samozřejmě, Nikos Nizetas byl. Po dlouhých týdnech čekání je přepadla beznaděj.

Ale vzápětí měli štěstí – po chvíli potkali automobil se známým číslem. Zastavili ho. Kam jste vezl toho pána z poštovního úřadu? vyptali se řidiče. Pořádně nevěděl. Nejdříve chtěl jet do hotelu Klomser, pak do ulice Am Hof, na roh s ulicí Freyung, ale u banky Creditanstalt vystoupil a zaplatil mi.

Dovezte nás tam.

Důležitá náhoda. Macha našel na podlaze automobilu látkové pouzdro na nůž. Pak šli k hotelu Klomser. Odhadli, že tam mířil i neznámý muž. Zmínil to přece řidič. Podle držení těla se domnívali, že by to mohl být důstojník. Důstojník? Vrátný přečetl několik jmen.

Předali mu pouzdro na nůž. Má ho položit na stolek u vchodu tak, aby si ho každý přichodzí všiml. A samozřejmě nesmí prozradit, že ho přinesli policejní úředníci, ale šofér, který vezl pasažéra k hotelu. Watzek dostal za úkol, aby v blízkosti hotelu zůstal a nepozorovaně muže v šedém obleku sledoval. Jakmile se znovu objeví. Dva zbývající policisté přešli do průchodu, který spojoval Herrengasse s ulicí Freyung. Zase měli štěstí – zanedlouho spatřili muže, který jim dosud unikal, jak vstupuje do průchodu z ulice Freyung a míří k hotelu Klomser. Bezděčně přešel kolem obou tajných policistů, zůstal stát před ústím do ulice Herrengasse, vyndal z kapsy nějaké papíry, roztrhal je na kousky a odhodil. Pak se rozhlédl na obě strany a pokračoval v cestě. Nejdříve zamířil k paláci Kinských, pak se náhle obrátil a šel k hotelu Klomser.

Vincenz Volny ihned papírky sesbíral a uschoval, Macha nenápadně sledoval muže do hotelu. Pohled na stůl mu prozradil, že pouzdro na svém místě už není. Vrátný se mu omlouval, že při výčtu jmen hostů na jedno zapomněl – na pana plukovníka Redla.

Všiml si pouzdra?

Ano, ano, hned po svém návratu. Zdálo se mi, že zneklidněl, když jsem mu říkal, že ho přinesl šofér. Uvědomil si, že nůž naposledy použil v automobilu při otevírání zásilky s penězi. Plukovník Redl zbledl, napíše později Egon Erwin Kisch Kisch. Pak rychle zamířil do svého pokoje.

Plukovník Redl! Dlouholetý šéf špionážní služby sám podezřelý? To je vyloučeno. Macha navíc vzpomínal, jak nedávno postupoval při soudu se zrádci. Ale ty důkazy... Vytočil číslo státní policie.

Dopis vyzvedl neznámý civilista.

Kdo to je?

Macha chvílku mlčí, jako by váhal. Plukovník Redl.

To není možné, určitě se mýlíte.

Okamžitě přijedte.

Policejní šéf Edmund von Gayer k sobě volá nejbližší spolupracovníky. Informoval také majora Maximiliana Ronga.

Macha znovu opakuje, že Nikos Nizetas je plukovník Redl. Plukovník Redl je zrádce. Mezitím poskládali roztrhané kousky papíru. Opět podezřelé adresy.

Gayer telefonuje Redlovi do hotelu. Přijedte, prosím, do našeho úřadu. Je to velice důležité.

Ronge porovnal písmo podpisu Nikose Nizetase s úředními doklady, psanými Redlem. Informoval šéfa zpravodajské kanceláře Augusta von Urbanského, společně odjeli k náčelníkovi generálního štábu Conradu von Hötzendorfovi. Už je večer. Urbaňski požádal Hötzendorfa o rozhovor mezi čtyřma očima.

Ne, to se nesmí dovědět císař ani následník trůnu. Nikdo z německé říše. Dovedete si představit, jakou bychom vzbudili nedůvěru, pochybnosti?

Bylo třeba se rozhodnout okamžitě. Ano, můžeme Redla zatknout. Výslechem zjistíme, co všechno prozradil. Špionážní proces proti členu generálního štábu? Ne. Ať se odsoudí sám. A nikdo se nesmí o pravé příčině smrti dovědět.

Vyřídte to okamžitě. Ještě dnes v noci.

Redl už tušil, věděl, že pouzdro nebylo na stolku náhodou, že ho nepřivezl žádný šofér. Už věděl, že ho prozradila školácká chyba. Nebo jenom náhoda?

V hotelové hale zůstávají dva příslušníci kriminální policie.

Hötzendorf přikázal Urbaňskému, aby určil čtyřčlennou důstojnickou komisi, která případ rychle uzavře. V jejím čele měl být Conradův zástupce generálmajor Franz von Höfer, Urbaňski, Ronge a vojenský soudce plukovník Jaroslav Kunz. Ten však právě nepobýval ve Vídni a na jeho místo proto postoupil major Wenzel

Vorlicek, někde je jeho jméno uváděno jako Worlitschek.

Kolem 20. hodiny přichází do hotelu starší muž – státní návladní dr. Viktor Pollak, Redlův dlouholetý přítel. Nemá tušení, co se v předchozích hodinách událo. Redl mu telefonoval z Prahy, že přijede do Vídně a domluvili se na společné večeři. Šli pěšky do restaurantu Riedhof v Schlösselgasse. Dr. Pollak si samozřejmě nevšiml, že je sledují dva policejní úředníci. Později uvedl, že se mu Redl zdál neklidný, nervózní. Jakoby váhal, jestli se mu má svěřit s nějakými obavami. Neměl sílu říct mu pravdu. Všechno.

Viktore, musíš mi pomoci, musím se dostat do Prahy a mluvit s generálem Gieslem. Je to zřejmě jediný důstojník, k němuž měl Redl bezmeznou důvěru. Chtěl se svěřit jemu? Doufal v záchranu?

Pollak stále neví, oč jde, ale řekl Redlovi, že zavolá šéfa policie, aby mu poskytl doprovod do Prahy. Jestli se cítí ohrožený. Jde v Riedhofu k telefonu. Je překvapen, že Gayer není doma, ale přes pokročilou hodinu ještě v úřadě.

Jsem s plukovníkem generálního štábu na večeři, začíná rozhovor.

Ano, v Riedhofu, pane státní návladní.

Jak to víte?

Náhodou. A přejete si?

Plukovník Redl má pravděpodobně nějaký psychický problém...mluví o jakémsi morálním poklesku. A prosí mě, abych mu umožnil cestu do Prahy. Mohl by ho někdo od vás doprovodit?

Dnes večer už to nestihneme. Ale uklidněte pana plukovníka a řekněte mu, že se může zítra na mě obrátit a udělám pro něho, co budu moci.

Na ministerstvo války mezitím dorazili pánové Höfer, Urbaňski, Ronge a Vorlicek a dověděli se o telefonickém hovoru dr. Pollaka.

Po pár minutách volá Pollak znovu Gayera. Starostlivý přítel chce Redla odvézt do sanatoria. Odpověď je vyhýbavá.

Oba muži se loučí půl hodiny před půlnocí před dveřmi hotelu Klomser. Stále je sledují dva příslušníci policie.

O půlnoci zazvoní u dveří hotelu čtyři muži. Vrátný je odmítá pustit dovnitř. Neposlechnou ho a pospíchají do 1. poschodí. Klepou na dveřa číslo 1.

Dále.

Vím, proč pánové přicházejí, předbíhá je unavený Redl. Jsem obětí mé neblahé vášně. Vím, že jsem propadl životem a prosím o zbraň, abych mohl všechno

skončit. Skončit. Tak popisuje napjatou situaci Urbanski. Vorliceck si všiml provazu a otevřeného nože na nočním stolku. Ronge později uvedl, že při jejich vstupu do pokoje byl Redl připravený spáchat sebevraždu. Bylo to tak opravdu?

Redl pak požádal Rongeho o důvěrný rozhovor. Ostatní opouštějí místnost. Redl přiznává, že v letech 1910 až 11 poskytoval Rusku důležité informace. Vyjmenovává je: mobilizační plány, útočné plány, údaje o výzbroji armády... O zprávách z dřívějších let, například o hodnocení manévrů a plánech pevností, nemluví. Ani slovo o Francii a Itálii. Ne, žádné spojence neměl. Důkazy o jeho činnosti naleznou v pražském bytě.

Byl jsem náruživý hazardní hráč, ale hra skončila, dodal Redl podle románu Pétera Dobaie Aféra plukovníka Redla. Možná to tak opravdu řekl.

Před odchodem se jeden z důstojníků Redla zeptal, zda má u sebe zbraň.

Ne, nemá.

Můžeme vám ji půjčit.

Ale hned zjistili, že nikdo z přítomných zbraň neměl, líčí Georg Markus v knize Der Fall Redl.

Ronge odešel do nedaleké budovy ministerstva války a z trezoru vyzvedl úplně novou pistoli. Redl mezitím napsal dopisy bratru Vladimírovi a pražskému sborovému veliteli Gieslovi.

Ronge zanechal pistoli v Redlově pokoji. Muži odešli. Je jedna hodina v noci. Čekají naproti hotelu Klomser, před Café Central. Pro jistotu. Aby Redl neuprchl. Minuty ubíhají, neslyší žádný hluk, žádnou ránu. Do okna Redlova pokoje není vidět, směřuje do dvora.

Pět hodin. Urbański a Vorliceck musí jet vlakem v 6,15 do Prahy, aby vykonali domovní prohlídku. Pošlou do hotelu kriminálního úředníka. Ten zjistí, že dveře pokoje číslo jedna jsou pootevřeny. Na podlaze vedle pohovky ležel mrtvý plukovník Alfred Redl. Odejde.

Dvanáct hodin po vyzvednutí dvou dopisů poste restante.

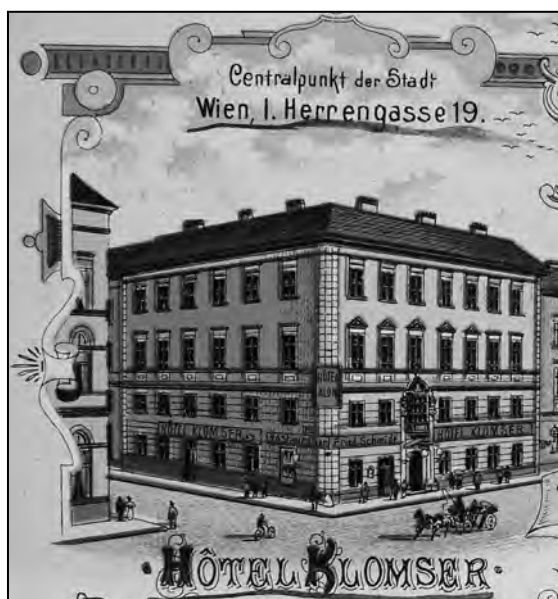
Ráno volal kdosi neznámý plukovníka Redla. Vrátný jde nahoru, vidí, co se stalo. Zavolá policii. Policejní rada dr. Schober a vojenský lékař dr. Miroslavič konstatují sebevraždu.

Josef Sladek byl přesvědčen, že jeho pán sebevraždu nespáchal, že revolver patří vrahovi. Vidíte, pane Sladek, co způsobí dluhy a zneužití úřední moci, domluvil mu jeden z přítomných mužů. Sladek mlčel. O vztazích svého pána věděl.

Conrad von Hötzendorf poslal následníkovi trůnu Františku Ferdinandovi telegrafickou zprávu. Plukovník Alfred Redl, náčelník generálního štábu 8. sboru

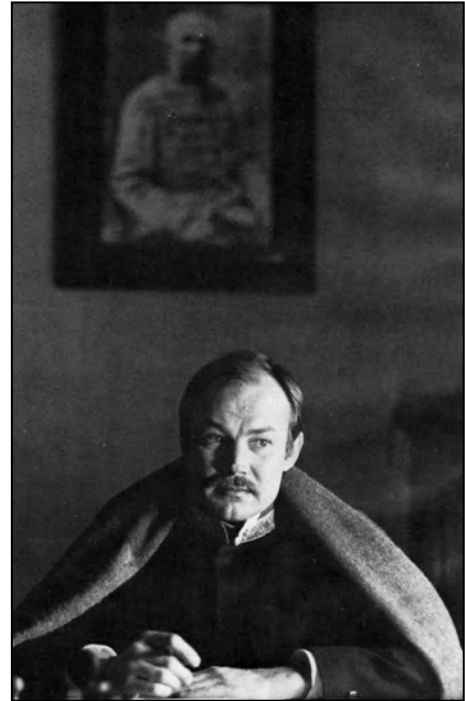
Alfred Redl

Z dobové pohlednice – někdejší hotel Klomser, Herrengasse 19. Redl obýval pokoj č. 1 v prvním patře. Naproti byla kavárna Central

Egon Erwin Kisch

Fotografie z filmu Istvána Szabóa Plukovník Redl z roku 1985. Hlavní roli vytvořil Klaus-Maria Brandauer

Stará Vídeň – ulice Graben a Stephansdom

dnes v noci spáchal v hotelu Klomser ve Vídni z dosud neznámých příčin sebevraždu zastřelením.

Redlova mrtvola byla odvezena do vojenské nemocnice v Seusengasse. V dopise bratrovi Redl mimo jiné prosil, aby jeho tělo nepitvali.

Prosba vyslyšena nebyla, štábní lékař dr. Brosch musel konstatovat, že Redl byl následkem syfilisu smrtelně nemocný člověk. V nejlepším případě by ještě pár let žil.

Časně ráno 28. května byl tajně pohřben na ústředním městském hřbitově ve Vídni, v hrobě číslo 38, řada 27, oddělení 79.

Oficiální zprávu o jeho smrti vydalo C. k. Telegraphen-Korrespondenzbüro 25. května. Bylo zde uvedeno, že Redl trpěl nespavostí, o špionáži samozřejmě ani slovo.

V neděli ráno ve čtvrt na sedm už odjíždí plukovník Urbaňski s vojenským soudcem Vorlickem do Prahy. Přijedou před polednem, hned po obědě směřují do Redlova bytu v budově sborového velitelství na Malostranském náměstí. Smůla. Zamčeno. To se ostatně dalo čekat. Ale bude třeba otevřít i stůl, zásuvky. Není někde v blízkosti zámečník? Chvilu čekání. Přichází Wagner. Obránce fotbalového mužstva DBC Sturm. Kvůli tomu pak zmeškal fotbalový zápas o postup do I. třídy a druhý den to přišel Kischovi jako předsedovi klubu osobně vysvětlit. Čí to byl byt? Nějakého Alfréda Redla... Kisch si dal jeho vyprávění dohromady s úředním oznámením sebevraždy plukovníka Redla. A napsal zprávu pro německý list Berliner Tagblatt, v Praze byla zkonfiskován. Aby neriskovali zabavení dalších novin, dohodl se s šéfredaktorem Bohemie na formě dementi.

Při domovní prohlídce v bytě plukovníka Redla byly nalezeny fotografické desky s nástupním plánem a mobilizačními instrukcemi, o výzbroji armády, potvrzení o penězích z Ruska, dopisy svědčící o Redlových homosexuálních vztazích.

Ministerstvo války reagovalo teprve tři dny po Kischově první zprávě. Komuniké v Militärischen Rundschau uvedlo dva důvody sebevraždy. Homosexuální sklony a vyzaření vojenských tajemství cizí velmoci.

V září 1913 se Conrad von Hötzendorf setkal s následníkem trůnu při manévrech jižně od Prahy. Následník mu nejdříve vytkl, že nebyl dopoledne v kostele. Co je však důležitější – v souvislosti s Redlovou aférou mu Conrad von Hötzendorf nabídl demisi. František Ferdinand d'Este ji nepřijal. Nástupní plány proti Rusku musely být samozřejmě změněny. V následující válce padnou dva Conradovi synové. Ze ztráty se nikdy nevzpamatoval.

V roce 1914 si Redlův bratr Heinrich Wladimir Redl změnil jméno na Renolt. I Stefan Horinka si změnil jméno, jeho stopy se pak ztrácejí.

Maximilian Ronge ve svých pozdějších pamětech zmiňuje, že Redl nepodával zprávy ruské straně sám a uvádí i jméno poddůstojníka z pevnostního velitelství v Toruni Wölkerlinga.

Informací, které Alfred Redl předával, byla celá řada. Například tajné předpisy o způsobu zacházení se zbraněmi až po jejich taktické využití, válečné rozkazy o rozmístění různých druhů vojsk v případě války, pro nepřítel velmi důležité informace o případném rozmístění náloží nejen na důležitých dopravních cestách, ale třeba i na hlavních trasách vodovodního potrubí, o organizaci a zabezpečení zázemí, i poznámky o vojenských manévrech v roce 1909. Nástupní plány v případě vyhlášení války byly v Rakousko-uherské armádě pojmenovány zkratkami R (Rusko), B (Balkán) a I (Itálie). Obsahovaly samozřejmě podrobné mapy, údaje o síle vojsk, jejich výzbroji a technickém vybavení a možnostech transportu k hranicím válečného protivníka. V případě konfliktu mohlo Rakousko-Uhersko mobilizovat 8,5 milionu mužů, tedy 75 procent mužského obyvatelstva mezi 18-50 lety ze 13 národností monarchie. Díky Redlovi se mohly tři významné mocnosti na případný úder Rakouska-Uherska v klidu připravit.

A proč nebezpečnou hru začal? Nejpravděpodobnějším důvodem (uvádí ho podle Georga Marcuse i ruský historik Jegor Ivanov v knize o dějinách carské špionáže) bylo, že k tomu byl pod hrozbou oznámení homosexuálních styků přinucen, že byl vydírán. Téměř na vrcholku své vytoužené a vysněné kariéry, jako šéf oddělení vídeňské evidenční, rozumějme zpravodajské kanceláře.

„Zuřivý reportér“ na stopě?

Co si myslím o reportáži? Věřím, že je to literární strava budoucnosti. Ovšem reportáž kvalitní. Román nemá budoucnost. Nebude románů, nebude knih s vymyšleným dějem. Román je literatura minulého století... Věřím, že jednou lidé nebudou číst nic jiného o světě než pravdu. Psychologický román? Ne. Reportáž. Pravdivá a statečná, velkorysá reportáž má budoucnost, napsal v roce 1930.

Tržiště senzací je jedna z Kischových nejslavnějších knih. Ale byla tehdy některá méně známá, méně čtená? *Objevy v Mexiku, Pražský pitaval, Přistání v Austrálii, Tajná Čína, Caři, popi, bolševici?*

*Mé nové povolání se mi zdálo být hračkou. Mým úkolem je docházet pro zprávy na policii a na novinářskou burzu a zpracovat je... Tohle tedy byla moje práce až do oné noci, kdy jsem se měl poprvé osvědčit na místě děje. Šítkovské mlýny stály v plamenech, píše Kisch v reportáži *Mé první vystoupení při požáru mlýnů*. Dnes z nich zůstala jenom věž u budovy Mánesa. Na začátky Egona Erwina Kische, kudrnatého mladíka urostlé postavy, bystrého pohledu a usměvavé tváře, vzpomínal i jeho přítel Ladislav Tůma z Národních listů. Tůma znal nejen Kische, ale pamatoval i Nerudu, Mošnu, Arbesa, Krásnohorskou, jeho dědou byl F. L. Čelakovský, ve škole ho učil Jirásek...*

Kisch chodíval dvakrát denně na policejní ředitelství, kde v místnosti pro žurnalisty v určitou hodinu předčítal vrchní rada Vobořil nebo komisař Liehmann raporty ze všech pražských komisařství, na Staroměstské radnici vyzvídal u rady Borůvky, co je nového mezi zastupiteli města a za kulisami magistrátu, zašel na záchranou službu, kde lékaři věděli ledacos, z čeho se dala upéct slušná lokálka...

Osvědčil se a dostal přidáno. Nikoliv na platu, ale na práci, jak bývalo osvědčeným zvykem šéfů. Přidali mu soudní síň...

Šítkovské mlýny hoří. Kisch je nešťastný, pozoruje požár, hasiče, ale neví, co má psát. Ptá se jejich velitele na příčiny ohně. Ještě není nic zjištěno, zní očekávaná odpověď.

Bojí se bez zprávy vrátit do redakce.

Tam počítali s jeho zprávou na půl druhého sloupce. Sto padesát řádek. Neměl ani jednu. Jen titulek: Požár Šítkovských mlýnů.

Usedl ke stolu a psal o plamenech, vymyslel si, že blízko mlýnů je městská útulna. Od ní se vyřítíl k místu požáru zástup lidí bez přístřeší... bylo vidět postavy, které, jak se zdálo, vystoupily z podsvětí... psal a psal...

Ráno četl v novinách veliký titulek *Davy lidí bez přístřeší zavalily požářiště.*

A teprve z ostatních novin se dověděl podrobnosti o požáru. Podrobnosti, o kterých se říká: zajímavé, ale nudné.

V redakci Bohemie jeho líčení chválí. Novináři z jiných listů dostali nejspíš vynadáno, že si „invaze vandráků na požářišti“ nevšimli, že dokázali napsat jenom pár stručných řádků.

Městská útulna vám nasolí odvolání – v noci přece nemůže nikdo z budovy, poněvadž je zavřena a každý musí odevzdat při vstupu šaty, vytýkali mu kolegové z novinářské burzy a chtěli Kische vyloučit. Nepsal jsem, že vandráci byli z městské útulny. Mluvil jsem jen všeobecně o vandrácích a zmínil jsem se o blízkosti útulny, aniž jsem řekl, že lidé jsou odtamtud, hájil se Kisch.

A dál rozvíjí svou teorii pravdivosti v reportáži: *Námět se dá zpracovat dvojím způsobem – buď se vezme událost za východisko k výplodu fantazie (což jsem udělal já při požáru mlýnů), nebo se člověk snaží zjistit souvislost a podrobnosti tak, že je výsledek aspoň stejně zajímavý jako výplod fantazie. (Byl bych býval musel scénu s vandráky objevit, ne si ji vymyslet.)*

Literární historik dr. Josef Poláček mi však už před lety vyprávěl: *V novinách se o žádném požáru v letech 1906-1910 nepsalo. Hledal jsem marně i v archivu hasičů. Teprve později jsem objevil v Bohemii z 9. 12. 1912 zprávu o požáru mlýnů. Je to zpráva běžná, věcná, nevzrušivá, nikde samozřejmě není žádná zmínka o zá-*

stupu lidí bez přístřeší. Prostě - v Tržišti senzací si Kisch vymyslel i samotný požár. Je to příklad i potvrzení, že tahle kniha patří do oblasti Dichtung und Wahrheit, v níž se smyšlenka snoubí se skutečností takřikajíc tajně.

Ano, báseň a pravda. A nikoho nenapadne pochybovat.

Kisch působil v pražské německé Bohemii od dubna 1906 do léta 1913. Požár v roce 1912 byl pro něho jistě inspirací. Ale i skvělou mystifikací, kterou bychom asi od zuřivého reportéra nečekali.

Aby pronikl do prostředí, o němž psal, spal v noclehárnách, v zimě vysedával v ohřívárnách, jedl v lidových kuchyních, česal chmel. Potápěl se s potápěči, plavil na vorech, s rybáři lovil na Rujaně ryby, jel na koni arabskou pouští, navštívil Fordovu továrnu v Detroitu i Baťovu ve Zlíně, jako plavčík cestoval do Kalifornie, hovořil s Chaplinem, navštívil Sovětský svaz i Austrálii, vypravil se do afgánské džungle, do španělských dolů na rtuť. *Ale nehledal jen prostředí, hledal v něm člověka, napsal Ladislav Tůma ve vzpomínce, nazvané Jak začínal Egon Ervín Kisch. Polemizoval s námi – vinu na lidském životním ztroskotání nemá jen ten, který ztroskotává, ale okolí, společnost. Pátral po příčinách zločinnosti, zapisoval motivy krádeží, podvodů, loupeží, vražd. Nespokojil se s policejními raporty, šel sám za pozoruhodným případem, a to nebyla snadná věc, musel se přestrojovat, musel se učit mluvit jako lidé, za nimiž šel a musel trávit mnohdy těžké chvíle v nezvyklém prostředí. Nikdy nestál o plané klepy, šel věci na kloub, mnohdy až vědecky. Často trvalo velmi dlouho, než mohl zajímavý případ ze zápisníčku přenést konečně na stránku novin nebo knihy...*

Při čtení reportáží z knihy Tržiště senzací má člověk představu, že autor shrnul dříve napsané texty a vymyslel jenom název knížky. V Kischově pozůstalosti jsou však čtyři malé lístky papíru popsané perem, s datem 1. června 1938. Je to úvod ke knize Schwimmend im Tintenstrom, název bychom přeložili doslova Plavání inkoustovou řekou. Knihu však známe pod konečným názvem Tržiště senzací. Ve zmíněném úvodu vysvětluje, že popud vzešel z amerického nakladatelství Alfred A. Knopf. Z literárních a politických důvodů, pokračuje pak, odmítá žurnalistiku redukovanou na honbu za senzací, jako čenichání po podrobnostech. Po zaslání první části textu mu však zástupce nakladatelství sdělil, že kapitoly nejsou tak svěží, zajímavé a zábavné jako v jiných knihách, že přebíral materiál z Pražského pitavalu a Příběhů ze sedmi ghatt. Kisch se bránil – jak mám psát o své práci, jak mám psát autobiografii a vynechat v ní ty nejlepší a nejzajímavější události svého života, které navíc nebyly až dosud v angličtině publikovány?

Oboustranně podrážděné dopisy nakonec vedly k tomu, že americký nakladatel mu v únoru 1940 oznámil, že knihu v připravené podobě nemůže vydat a smlouvu ruší. Možná se za odmítnutím skrýval i pokles zájmu o Československo. Tehdy už se ze samostatné republiky stal Protektorát Čechy a Morava. Ale Kisch se nevzdal.

Reportáž o záhadné sebevraždě náčelníka generálního štábu 8. sboru v Praze plukovníka Alfreda Redla je, možná byla, opravdu slavná. Ale nalezneme v ní zajímavé neshody s uváděnými fakty, která na první pohled vypadají jako nepochybná. Kisch ji začíná zhruba takhle: *Kdysi jsem hrával také kopanou, hrál jsem i proti Slavii a byl jsem nejen členem redakce jedněch pražských novin, nýbrž i předsedou pražského německého klubu Sturm, který jediný sehrál řadu zápasů s českými fotbalovými mužstvy. Náš pravý obránce se jmenoval Wagner a byl oporou mužstva. Měli jsme sehrát vylučovací zápas s mužstvem druhé třídy Union Holešovice. Tento zápas měl rozhodnout, postoupíme-li my nebo oni do první třídy.* DBC Sturm prohrál, Kische jako předsedu klubu samozřejmě zajímalo, proč nešťastný Wagner chyběl. A dověděl se, opakuji, že byl jako zámečník povolán k otevření bytu plukovníka Redla na Malostranském náměstí. S odvoláním na noviny uvádí také výsledek utkání i průběh zápasu.

Zmíněný zápas proběhl v neděli 25. května 1913. DBC Sturm tedy prohrál a nedostal se do první třídy. Proč? V novinách to bylo odůvodněno takto: *DBC Sturm I. proti Unionu Holešovice 5:7 (poločas 3:3). Zpočátku měl Sturm převahu a jeho útok pracoval do konce hry velmi skvěle, jak také svědčí vysoký počet branek. Přesto však obrana Sturmu nepřítomností Marečka a Wagnera byla tak oslabena, že Atja sám nemohl zneškodnit všechny útoky Unionu.*

Zkuste se do novin z 26. května 1913 podívat, navedl mě dr. Josef Poláček. Sám už jako kischovský badatel jistě zajímavý případ znal, ale chtěl, abych se přesvědčil sám.

Studovna starých novin a časopisů. Nejdříve objednávám Národní politiku z března a dubna. Dva měsíce, to je patnáct centimetrů tlustá kniha. Není divu, jedno vydání mělo už tehdy až 28 stránek. Zajímají mě především sportovní zprávy, kromě zápasů Sturmu hledám samozřejmě i Union Holešovice. Jsou tu výsledky zápasu B mužstva SK Úředníků proti Libeňskému teamu, koncem března hrál SK Union Vršovice se Spartou Podolí, Malostranský SK proti SK Hlubočepy a například SK Meteor Karlín s AFK Karlín. Tedy mužstva, která rozhodně nepatřila mezi nejlepší.

O velikonocích, 8. dubna, porazil DBC Sturm Čechii Praha VII 2:1, zálohy hrály nerozhodně 0:0, junioři 2:0. Ano, Sturm měl tři mužstva. O týden později vyhrál nad Čechií Praha III 2:1, za další týden nad Českým studentským teamem dokonce 4:1, ovšem hned nazítří zase prohrál s SK Kralupy 3:4. Obě mužstva nastoupila s náhradníky a u Sturmu vynikli Vojáček a Böhm. To jsou ostatně jediná jména, která se v krátkých zprávách objevila.

Nebudu vás napínat. O fotbalovém klubu Union Holešovice není v novinách nikde ani nejmenší zmínka. Ale jsme zatím na konci dubna a teprve u Národní politiky.